
A régi magyar közjogi gondolkodásról

Szmodis Jenő*

Az írás az Aranybulla és a Szent korona-tan néhány közös vonása által megkísérli vázolni a régi magyar közjogi gondolkodás néhány sajátosságát. Rámutat azokra a hasonlóságra, ami a steppei, hun állameszme, Nagy Károly államszervezése és Szent István államberendezkedése között van. Ennek lényegi vonása az erős központi hatalom és a részek önállóságának egymást kiegészítő kettőssége. Ennek előzményei pedig már a vérszerződés rendelkezéseiben is megfigyelhetők.

Kulcsszavak: Aranybulla, Szent Korona-tan, közjogi gondolkodás, vérszerződés

On old Hungarian public law thinking

The paper attempts to outline some of the characteristics of the old Hungarian public law thought through some common features of the Golden Bull and the Holy Crown doctrine. It points out the similarities between the steppic, Hun state idea, the state organization of Charlemagne and the state organization of St. Stephen. The essential feature of this is the complementary duality of strong central power and the autonomy of the parts. Its antecedents can be seen in the provisions of the Blood Treaty.

Keywords: the Golden Bull, the doctrine of the Holy Crown, public law thinking, Blood Treaty

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.2.2031>

1. Bevezető megfontolások

A Szent Korona-tan az uralkodó és a közösség olyan sajátos viszonyát jelentette évszázadokig, amelyben a központi hatalom miközben egyértelmű és határozott tiszteletet élvez, nem tekinthető egészen korlátlanak; léte ugyanis – minden szakrális hivatkozás mellett is – egyfelől a közösség akaratából fakad, másfelől kifejezetten közösségi érdekű, a közösség tagjainak szabadságát hivatott megoltalmazni. Igencsak más természetű tehát, mint akár az antik cezarizmus, akár a középkori Nyugat ama uralkodó-elgondolása, amelyben valaminő egyházi szertartás, a felkenés aktusa keletkezteti a hatalmat. Merőben távol áll tehát attól a felfogástól is, amelynek értelmében a világi uralkodó az egyház, a pápa hűbéresének volna tekinthető. Ennek a tannak vélhetően feltétele és előzménye volt egy olyan sajátos, alapvetően sztyeppei eredetű társadalomfelfogás, ami többek között az Anonymus Gesta Hungarorumában megörökített *vérszerződés*ben, vagy éppen az

* Habilitált egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar.

Aranybullában nyilatkozott meg.¹ Jelen írásban nem szükséges felsorolni tételesen az Aranybulla rendelkezéseit, azonban közülük a legfontosabbakat talán célszerű kiemelni, egyúttal rámutatnunk azok alkotmányos természetére. A könnyebb érthetőség és jobb áttekinthetőség kedvéért a főbb rendelkezéseket értelmük szerint idézzük.

Szent István napján a király, vagy képviselőjében a nádorispán Fehérváron tartózkodjék, ahová az ország nemesi szabadon gyülekezhetnek. A nemesek szabadságukban ítélet nélkül nem korlátozhatók. A nemesi adómentesség, a birtokban való háborítatlanság és a leányegyeden túli vagyon feletti szabad végrendekezés kimondása. A királyi adományozások mennyiség szerinti, valamint a külföldiek megadómozásának, méltóságra emelésének korlátozása. A nemesség külföldi hadi vállalkozásokban való részvételre kötelezésének korlátozása, költségeik megtérítése. A nemességnek kizárólag a király ítélete alá való rendelése. A várjobbágyok Szent István királytól nyert, valamint az akármilyen nemzetből való idegenek szabadságainak megerősítése. Rendelkezés a pénzrontás ellen: pénzünk esztendeig tartson húsvétól fogva húsvéig, és a pénz olyan legyen, amilyen volt Béla király idejében. Pénzverő kamaraispánok, sótisztek, vámosok országunk nemesi lehetnek, izmaeliták és zsidók nem. Jószág az országon kívül valónak ne adassék, ám ha valami jószág már valakinek engedve volna vagy eladva, a hazafiaknak megváltásra visszaadassék. Ha pedig a király, vagy annak valamely utóda ellene cselekedne az oklevélben foglaltaknak, az ország nemesi mindnyájan és egyenként is szabadon ellenállhatnak.

Megjegyzendő, hogy e rendelkezések formális értelemben egy kiváltságlevélben fogalmazódtak meg, tehát egy olyan dokumentumban, amely a kor felfogása, különösen pedig a későbbi korok fogalmai szerint nem minősült jogszabálynak. Az Aranybulla alkotmányos jelentőségét azonban nem formai oldalról érdemes megközelítenünk, hanem merőben tartalma szerint. Annak lényegét pedig a közhatalomban való részesedés rendjének, módjának meghatározása adja, valamint az a szemlélet, ami e rendelkezésekben konkretizálódik. Hangsúlyozandó egyúttal az is, hogy amikor az Aranybulla jogforrasi természetéről gondolkodunk, súlyos hibát követünk el, ha a későbbi korok mindinkább pozitívisztikus, formaközpontú jogforrásfogalmát igyekszünk a 13. század elejének közállapotaira és jogéletére vetíteni, előbbi az utóbbin számon kérni. Az Aranybulla ráadásul – még ha formálisan kiváltságlevél is – természetét és lényegét tekintve kollektív kiváltságlevél. Ráadásul az Aranybulla a jogszabályokkal szemben később támasztott azon fogalmi követelménynek, hogy a jogszabály általános magatartási szabály kell, hogy legyen, éppen kollektív jellegéből és e kollektivitásából adódó általánossága okán megfelel. Az Aranybullának éppen a ténylegesen alkotmányjogias jellege és természete indokolta, hogy később Nagy Lajos király az oklevél 1351-ben történt

¹ Amint még lesz szó róla, az Aranybulla eszmei eredetét számos helyen vélte felismerni a kutatás. Ezek közül többen nyugati példákat jelöltek meg, mások a Jeruzsálemi Királyság környékén keresték az előzményeket. Vö. Divéky Adorján: *Az Arany Bulla és a jeruzsálemi királyság alkotmánya*, Értekezések a történeti tudományok köréből (25. 1.). Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1932. Nem mondhatunk le azonban arról az igencsak valószínű, és több tényezővel is valószínűsíthető lehetőségről sem, hogy e dokumentum autochton jellegű, sőt éppenséggel ősi, keleti eredetű elgondolások megnyilatkozása.

megerősítésével az Aranybullát formálisan is jogszabállyá tette. Hogy pedig mi az a sajátos – az Aranybullát megelőző és követő korokban is működő – szemlélet, ami magában az Aranybullában megnyilatkozik, az alább következőkben igyekszünk világossá tenni.

2. A magyar közjogi koncepció lényegi vonásai

Sokszor merül fel az eredetiség problematikája II. András kiváltságlevelével kapcsolatban. Az Aranybulla eszmei forrásait illetően számos vélekedés közkeletű. Külföldi példák említése éppúgy előkerül, mint a hazai jelleg hangsúlyozása. *Zsoldos Attila* nyilatkozata alighanem igen mértéktartó. Zsoldos a külföldi hatásokat ugyan nem zárja ki eleve, de felveti a lehetőséget, hogy éppen a magyar dokumentum hatott a nyugatibb szabályokra. Megállapítja, hogy az Aranybullával összehasonlítható aragóniai törvények a magyar dokumentumnál későbbiek, sőt előbbieken éppen magyar hatást gyanít (II. András egyik leánya I. Jakab aragóniai uralkodóhoz ment feleségül), továbbá azt, hogy a magyar és a nyugati (pl. angol) dokumentumok között nincsenek szövegszerű egyezések.²

Ami az Aranybulla rendelkezései alapján szembetűnik, hogy azokban egy olyan sajátos hatalmi koncepció nyilvánul meg, amelyben egy erősnek tekinthető központi hatalom bizonyos garanciákat ad az ország hatalmi szerkezete szempontjából nélkülözhetetlen társadalmi rétegeknek jogaik megtartására vonatkozóan. Éppen az újabb kutatások fényében egyre világosabb, hogy e jelentős dokumentum magának az uralkodónak az akaratát éppúgy tükrözte, mint az ún. Aranybulla-mozgalom résztvevőit. Amint Zsoldos fogalmaz: *„Ennek megfelelően az Aranybulla nem a király addigi politikájának a tagadása, hanem sokkal inkább megerősítése. Azt mutatja meg, hogy mi az, amit a király hajlandó megadni.”*³

Mindezt nagymértékben alátámasztja Hóman Bálint megállapítása is, aki nem a nemesség (nobiles regni), hanem a mozgalom alsóbb rétegeinek (királyi szervisek, várjobbágyok) vonatkozásában látja igazán jelentősnek a királyi okirat kiállítását. Mint írja: *„Az Aranybulla Nagy Lajos 1351. évi megerősítése óta a nemesi szabadságjogok foglalataként ismeretes(…)”*.⁴ Hangsúlyozza, a nemesség jogai a régi szokásban gyökereztek, az első foglaláson alapultak, azok királyi megerősítése a nemesség pozícióit csak ronthatta volna, majd így folytatja: *„A nemesuraknak az 1222. évi mozgalmat irányító kis csoportja is keveset követelt a maga részére, csupán a régi szokással ellenkező s a nemesi jogokat csorbító újítások és visszaélések megszüntetését és a rendi szellem ébredésével napirendre került jogainak elismerését kívánta néhány általános érdekű szakaszban.”*⁵ Mindehhez hozzáfűzi: *„(...) nagyobb szüksége volt a nemesség alsó határán mozgó (...)*

² mta.hu interjú Egy elfeledett, majd évszázadokon át hivatkozott, ám sokszor félreértett dokumentum – Interjú Zsoldos Attilával az Aranybulláról. https://mta.hu/tudomany_hirei/egy-elfeledett-majd-évszázadokon-at-hivatkozott-am-sokszor-felreertett-dokumentum-interju-zsoldos-attilaval-az-aranybullarol-111961 (Letöltés 2022. 05. 13.)

³ Uo.

⁴ Hóman Bálint – Szekfű Gyula: *Magyar Történet I. kötet*, Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1935. 491-492. o.

⁵ Uo.

katonaosztálynak, a királyi servienseknek és várjobbágyoknak Szent Istvánra visszavezetett, de részben még csak posztulált jogainak elismertetésére. Erről beszél az Aranybulla bevezetése, mikor » a nemesek és más országlakósok Szent Istvántól szerzett és engedélyezett szabadságáról« szól.”⁶

Mindebből jól látszik az is, hogy az Aranybulla a legtávolabbról sem új szabályokat vezetett be, hanem éppen ellenkezőleg, határozott lépést jelentett a korábbi állapotok helyreállításának és további fenntartásának irányába. Egy olyan berendezkedés felé, ahol a főhatalom ugyan vitathatatlan, de amelyben a részek is megőrzik szabadságukat és viszonylagos önállóságukat. Ez a felfogás azonban sokkal közelebb áll mind a Nagy Károly-féle, mind pedig az annak előképeként tekinthető steppei államkoncepcióhoz, mint a Szent István korabeli Nyugat hűbéri rendszeréhez. Az utóbbival, a nyugati hűbéri rendszerrel való szembeállításuként ezért fogalmaz úgy Timon Ákos: *„Szent Istvánnak olyan államszervezetre kellett gondolnia, mely a magyar nép gondolkozásmódjának jobban megfelelt (...) Ilyen államszervezet volt a Nagy Károly létesítette államszervezet...”*⁷

Timon Ákos ezt a nagy károlyi berendezkedést nyugati jellegűnek ítéli. Mint folytatja: *„mely szintén a nyugati államéletnek és műveltségnek volt eredménye...”*⁸ Ezen a ponton azonban bizonyos kétségeink támadhatnak, hiszen a frank korszak alapvetően három forrásból táplálkozhatott államéletének kialakításakor. Egyfelől a római mintákat vehette alapul, másfelől az európai germán hagyományokat, harmadsorban pedig annak a steppei, hun birodalomnak a berendezkedését, amelynek évszázadokon átnyúló emlékét olyan művek őrizték, mint az Edda vagy a Nibelung ének. Hogy maga a császári cím római eredetű, az nyilvánvaló, azonban magának a nagy károlyi birodalomnak a felépítése kevéssé mutat rokonságot a „Róma-provinciák” relációval leírható hatalmi szerkezettel. A Kr. u. 5. századi hun korszakot megelőző germán államalakulatok, törzsi királyságok sem szolgáltathattak mintaképet a frank birodalomszervezés számára. Különösen érdekes az is, hogy a frank időket követően hosszú ideig éppenséggel a széttagoltság és a hűbéri láncolatok kettőssége jellemezte Európa nyugati felét. Tehát távolról sem a részeknek és az egésznek az a különösen harmonikus kapcsolata, ami viszonylag rövid ideig a hun birodalom, nem sokkal tovább a frank birodalom, igen tartósan pedig a magyar királyság fennállása során megfigyelhető. Ha feltételezzük, hogy a frank államszervezésnek hun előképei voltak, mindjárt jobban érthetővé válik az is, hogy – amint arra Timon rámutatott – Szent István miért érezhette a magyar hagyományokkal összeegyeztethetőbbnek Károly évszázadokkal korábbi államberendezkedését, mint saját korának nyugati mintáit.

Az államfelfogás sajátos steppei módja, a részeknek és az egésznek különös rendszerként való felfogása, így nem kizárólag alá-fölérendeltségben való gondolkodás az, ami mind a vérszerződést, mind a korai magyar államberendezkedést, mind magát a Szent Korona-tant, mind pedig az Aranybulla szellemét jellemzi. A legfőbb hatalom vitathatatlan, de ez a hatalom nem pusztán

⁶ Hóman – Szekfű i. m. 492. o.

⁷ Timon Ákos: *Magyar alkotmány- és jogtörténet tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére*, II. bővített kiadás. Budapest, Hornyánszky Viktor Cs. és Kir. Udvari Könyvnyomdája, 1903. 91. o.

⁸ Uo.

erő, hanem a részek szabadságából is táplálkozik. Annak érdekében tehát, hogy az Aranybulla szellemét, és a megalkotása körüli időkben már körvonalazódó Szent Korona-eszmét jobban megérthessük, érdemes röviden egybevetnünk a nyugati államkoncepciókat és a steppei állameszmét. E vizsgálódás is hozzásegíthet talán ahhoz, hogy az Aranybullában még inkább felismerjük a jellegzetesen keleti eredetű, sajátos állameszménk azon sajátosságait, amelyek magában a Szent Korona-tanban is tetten érhetők. Az részek sajátos egységnek azon rendszerét, amelyben a szabadság és a hatalom különös módon, az egység egyes részeit külön-külön és egymást kiegészítő módon illetti meg. Alighanem a Szent korona-tanban is megjelenő e felfogás tette évszázadokra szükségtelenné a magyar közjogi gondolkodásban a hatalmi ágak elválasztásáról szóló ama teóriát, amely az abszolutisztikus törekvésekkel szemben fogalmazódott meg. Ahol a hatalomnak és a szabadságnak ez a koncepciója érvényesül, ott az abszolutista berendezkedésnek helye nem lehet.

3. Keleti és nyugati állameszmék

Különös egyezésekre és eltérésekre bukkanunk, ha a Szent István kori államberendezkedést összevetjük egyfelől a kor Európájának feudális állami struktúráival, másfelől a néhány évszázaddal korábbi – még Nagy Károly államszervezését őrző – viszonyokkal. Amint *Ruszoly József* az *Európa jogtörténete* című munkájában megállapítja, a 10.-12. században a francia király és a német császár-király a frankoktól örökölt, szétesett birodalomrészeket birtokoltak, virágzott a tartományúri hatalom, a helyi nagyurak függése az uralkodótól formális volt, sőt, német területen a 13. század végére a függetlenedés még a francia viszonyokhoz képest is nagyobb méreteket öltött.⁹

Franciaországban több mint fél évezredig, Németországban pedig több mint egy évezredig nyomát sem látjuk a Nagy Károly féle államszervező hagyományoknak. Kérdés tehát, hogy miként sikerülhetett a frank Nagy Károlynak szinte egy csapásra az, ami „utódainak” fél, illetve egy teljes évezredbe tellett, illetve, hogy az „utódoknak” – minden törekvésük ellenére – miért nem sikerült kissé korábban a nagy „előd” nyomdokaiba lépni, és legalábbis a töredék területeiken egységes birodalmakat létrehozni.

E kérdésekre a válasz talán a germán államszervezeti eszmében rejlik. Amint *Dümmerth* megjegyzi, a kora középkorba a germánok között nem volt egyszerű az idegenek befogadása, azt házassági kötelékek biztosították, illetve nyelvi és kulturális beolvadás segítette elő, és a helyzet pedig hasonló volt a szláv népek esetében is.¹⁰ A germán állameszme tehát fokozottan etnocentrikus volt, s nincs okunk feltételezni, hogy ne ilyen lett volna már Nagy Károly idején is. Ez esetben azonban miféle államfelfogás alapján szervezte meg soknemzetiségű, hatalmas, és hamar szertehulló birodalmát Károly?

Dümmerth ezzel szembe állítja a lovasnomád, steppei elvet, amit már Mao-tun is képviselt, nevezetesen, az idegen, aki meghódol, az hunnak számít, és megőrizheti

⁹ Ruszoly József: *Európa jogtörténete*, Budapest, Püski, 1996, 33.-34. o.

¹⁰ Dümmerth: *Az Árpádok nyomában*, Budapest, Panoráma, 1987, 44. o.

nyelvi, etnikai különállását is.¹¹ Károly tehát alighanem „jellegzetesen lovas-nomád, steppei” állameszme szerint alakította ki birodalmát. Ez egyúttal megmagyarázza azt is, országa miért hullott halála után darabokra. Dümmerth a steppei típusú államalakulatról hasonlókat állapít meg, hangsúlyozva az uralkodó személyes alkalmasságának tényezőjét a birodalom fennmaradása vonatkozásában.¹² Károly így alighanem steppei módon szervezett meg egy olyan államot, melynek a végzete is a steppei alakulatoké lett, tehát hogy a karizmatikus vezető halála után felbomlott.

De lássuk most Nagy Károly grófságait: ezek mi módon viszonyulnak a későbbi tartományúri jelenséghez. Amint az Egyetemes történelmi kronológia írja: *„Károly a régi igazgatási egységek (gau) fönntartásával a birodalmat grófságokra osztotta (élükön a gróf állott), bevezette a királyi küldöttek ellenőrzőtevékenységét, ezeknek jelentései alapján adta ki a birodalmi törvényeket (capitularék).”*¹³

Látható, hogy a grófságok bevezetése: erős központosítást jelent, csökkenti a törzsi önállóságot, közbenső lépcsőt hoz létre a nemzetségi törzsi előkelők és az egyeduralkodó között. Ehhez képest Németországban százöt évvel Károly halála után, Madarász Henrik idején (919-936), virágzik a tartományúri hatalom, nem létezik erős központi adminisztráció (főleg nem ellenőrökkel), nincs egységes jogrendszer, a capitularék kora leáldozott. Mindez tehát hihetetlen változás, mintha csak egy „idegen” uralom államszervezetétől szabadult volna meg a germánság.

Ehhez képest lássuk a hun államszervezetet. Amint Váczy írja: *„A nomád nagyfejedelem csak saját törzse, népe és a főméltóságok felett gyakorol közvetlen hatalmat, az alsóbb tisztségeket már nem ő, hanem az alája tartozó méltóságviselők töltik be. Az ázsiai hun birodalomban a huszonnégy főember maga választja ki a vezéreket az ezredek, századok és a tizedek élére. A nép ugyanis hadakra oszlott, mégpedig a tízes számrendszer alapján. (...) A nomád népek politikai szervezete tehát lépcsőszerűen, tagozódik lefelé. Törzs uralkodik törzs, nép nép felett jól kiépített hierarchikus rendben.”*¹⁴ E nomád struktúráról – szemben a X. századi német államalakulattal – elmondható mindaz, ami a Károly-féle grófságokról: erős központosítás, csökkentett törzsi önállóság, lépcsőzetes rend, amely egyúttal feltételezi, a szigorú ellenőrzést.

Az úgy nevezett nyugati grófságok tehát valószínűleg nem mások, mint a hun uralmi struktúra középső irányítási szintjeinek nyugati megfelelői. Összekötő hatalmi lépcsők az alávetett és befogadott törzsek vezető intézményeivel, ez utóbbiak pedig nem mások, mint a grófságok mellett csökkentett jogkörrel meghagyott ú. n. „gau”-k. (Hasonlóan ahhoz a hun államszervezési megoldáshoz, amelynek keretében a meghódoltak megtarthatták saját identitásukat.) Ha tehát Nagy Károly birodalmát, mint soknemzetiségű egészet, illetve mint közigazgatási szervezetrendszeret tekintjük, úgy az sokkalta jobban hasonlít a hun birodalomra és a későbbi magyar

¹¹ Uo.

¹² Uo.

¹³ Csató Tamás – Gunst Péter – Márkus László – Jemnitz János: *Egyetemes történelmi kronológia*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1984. 103. o.

¹⁴ Váczy Péter: A hunok Európában. In *Attila és hunjai* (szerk.: Németh Gyula). Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1940. 61-142. 109. o.

királyságra – királyi vármegye-rendszerével együtt – mint a Károly után 50 – 100 évvel létező német államalakulatra és annak struktúrájára.

4. A részek egységének fontossága a magyar alkotmányos gondolkodásban

Hasonlóan a steppei berendezkedéshez, a Károly féle államszervezet és a Magyar Királyság is az erős központi hatalom és a részek szabadságának elvén épült fel. Alighanem többé-kevésbé igaz lehet ez már a királyi vármegyerendszer idejére is, hiszen az Aranybulla kiadását követő évtized elmúltával aligha alakulhatott volna át a királyi vármegyerendszer oly zökkenőmentesen nemesi vármegyerendszerré. Az alispáni és szolgabírói tisztség ugyan újnak számított, ha azonban tekintetbe vesszük, hogy a XIII. század elejének társadalmi mozgásainak eszmei alapját éppen a régi szabadságok helyreállítása szolgáltatta, úgy nem sok kétségünk lehet afelől, hogy már a szent istváni vármegyerendszer sem pusztán a központi hatalom helyi végrehajtó szervezete lehetett. Erre utal az a körülmény is, hogy a király által kinevezett megyés ispán bírói hatalma csupán a királyi várbirtokra terjedt ki.¹⁵

Mindezzel szemben Nyugaton két jellegzetes fejlődési utat találunk.¹⁶ Egyfelől a fokozatos, erős centralizációt Franciaországban, másfelől a szinte teljes széttagoltságot Németországban, hogy Itália teljes széttöredezettségét ne is említsük. Ehhez képest jelent különlegességet a magyar fejlődés, amelyben a megyék viszonylagos önállósága a legtávolabbról sem eredményezte a központi hatalom meggyengülését és névlegessé válását. E sajátos helyzet, különösen az e mögött meghúzódó államszervezési szemlélet egyúttal a magyar jogfejlődésre, az egységes magyar jog kialakulására nézve is jelentős következményekkel járt. Amint Timon megjegyzi: *„A hét vagy nyolc törzsnak a nemzetté egyesülést megelőző politikai különállása a honalapítás után előállott jogfejlődésben nem éreztette hatását. Az egykori törzskötelékek, ellentétben a germán népekkel, a partikuláris jogfejlődés további alapját már nem képezte.”*¹⁷ És ugyanígy később sem alakultak ki olyan regionális jogszokások, amelyek a magyar jogélet egységességének ellenében hatottak volna.

Visszatérve mármint az Aranybulla szemléletére, abban is tetten érhető annak a gondolatnak a működése, ami a részek, a főhatalom, a nemesség, és az országlakosok túlzottan hierarchikus rendbe való szervezését megakadályozta. A későbbi nemesi rend – amint azt az 1351. évi törvény is kimondta – una eademque nobilitas, vagyis a nemesek köz- és magánjogi szempontból egyenlők, személyükben egyedül a királynak vannak alávetve. Ennek rögzítését azonban éppen az az Aranybulla alapozta meg, amelynek törvénybe foglalását Nagy Lajos király 1351-ben elrendelte. Mindez pedig a később Szent Korona-tannak nevezett, ám régtől formálódó hatalomkoncepció szellemében fogant, amelyben a legfőbb hatalom nem

¹⁵ Györfly György: *István király és műve*. Budapest, Gondolat, 1983. 191-199. o.

¹⁶ Lásd a Kelet és Nyugat fejlődéséről. Bódi Stefánia: Bibó István gondolatai a régió és a demokrácia kapcsolatáról, *Polgári Szemle*, 8 (2012) 3-6., pp. 100-122.

¹⁷ Timon i. m. 281. o.

gyakorolható sem kizárólag az uralkodó által, sem pedig pusztán a közösség, a nemesség által, hanem a hatalom teljessége a részek egységét illeti meg, és amelynek megtestesítője maga a Szent Korona. A hatalom e felfogása alapján tekinthető tehát a Szent Korona minden jog forrásának, egyúttal személynek is. A mód, amiként II. András kiváltságlevelében fogalmaz, világosan mutatja a kora középkori magyar hatalom- és államfelfogás jellegét és struktúráját, ami jellemzi egyfelől a közigazgatási rendszerünk természetét, és ami a Szent Korona-tan lényegét is adja. Résznek és egésznek, hatalomnak és szabadságnak, ígéretnek és garanciának azon rendszerét, ami már az Anonymus által megörökített vérszerződés szövegében is körvonalazódik.

A *Gesta Hungarorum*-ban ezt találjuk: „Az eskü első szakasza így hangzott: *Hogy ameddig csak az ő életük, sőt az utódaiké is tart, mindig Álmos vezér ivadékából lesz a vezérük. Az eskü második szakasza így hangzott: Hogy ami jószágot csak fáradalmaik árán szerezhetnek, mindegyiküknek része legyen abban. Az eskü harmadik szakasza így hangzott: Hogy azok a fejedelmi személyek, akik a tulajdon szabad akaratukból választották Álmost urukká, sem ők maguk, sem fiaik soha, semmi esetre ki ne essenek a vezér tanácsából és az ország tisztségeiből. Az eskü negyedik szakasza így hangzott: Hogyha valaki utódaik közül hűtlen lenne a vezér személyéhez, vagy egyenlenséget szítana a vezér és rokonai között, a bűnösnek vére omljon, amint az ő vérük omlott az esküben, melyet Álmos vezérnek tettek. Az eskü ötödik szakasza így hangzott: Hogyha valaki Álmos vezér és a többi fejedelmi személyek utódai közül az esküvel kötött megállapodásokat meg akarná szegni, örök átok sújtsa.*”¹⁸

Tartalmát tekintve, mintha csak a későbbi Aranybulla rendelkezéseit olvasnánk: az uralkodó személye és hatalma vitathatatlan, a közösség a javakból, tisztségeikből ki nem eshetnek, rendelkezés az eskü megszegésének esetére. Mindez egyúttal alapvető struktúráját képezi magának a Szent Korona-tannak is. Valósággal csodálatos, hogy a vitathatatlanul keleti eredetű, tehát nyugati mintákra vissza aligha tekintő vérszerződés ismeretében és annak az Aranybullával valamint a sajátosan magyar Szent Korona-tannal való egybecsengése ellenére komolyan felmerülhetett a kutatások során a gondolat, hogy a magyar Aranybullának valaminő idegen mintára kellett tekintenie. Különösen érdekes ez akkor, ha tudjuk azt is, a fejlett magyar közjogi gondolkodás már magával a Szent Korona-tannal is évszázadokkal megelőzte a nyugati szuverenitás koncepciókat, sajátos hatalommegosztási elveivel pedig szükségtelenné tette a hatalom funkcionális szempontok szerinti megosztását.

Irodalomjegyzék

- Anonymus: *Gesta Hungarorum*. Budapest, Magyar Helikon, 1977.
- Bódi Stefánia: Bibó István gondolatai a régió és a demokrácia kapcsolatáról, *Polgári Szemle*, 8 (2012) 3-6., pp. 100-122.

¹⁸ Anonymus: *Gesta Hungarorum*. Budapest, Magyar Helikon, 1977. 83.

-
- *Csató Tamás – Gunst Péter – Márkus László – Jemnitz János: Egyetemes történelmi kronológia*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1984.
 - *Divéky Adorján: Az Arany Bulla és a jeruzsálemi királyság alkotmánya, Értekezések a történelmi tudományok köréből (25. 1.)*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1932.
 - *Dümmerth: Az Árpádok nyomában*, Budapest, Panoráma, 1987.
 - *Győrffy György: István király és műve*. Budapest, Gondolat, 1983.
 - *Hóman Bálint – Szekfű Gyula: Magyar Történet I. kötet*, Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1935.
 - *Ruszoly József: Európa jogtörténete*, Budapest, Püski, 1996.
 - *Timon Ákos: Magyar alkotmány- és jogtörténet tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére*, II. bővített kiadás. Budapest, Hornyánszky Viktor Cs. és Kir. Udvari Könyvnyomdája, 1903.
 - *Váczy Péter: A hunok Európában*. In *Attila és hunjai* (szerk.: Németh Gyula). Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1940. 61-1427.
 - mta.hu interjú Egy elfeledett, majd évszázadokon át hivatkozott, ám sokszor félreértett dokumentum – Interjú Zsoldos Attilával az Aranybulláról. https://mta.hu/tudomany_hirei/egy-elfeledett-majd-evszazadokon-at-hivatkozott-am-sokszor-felreertett-dokumentum-interju-zsoldos-attilaval-az-aranybullarol-111961 (Letöltés 2022. 05. 13.)
-
-